

Результати моніторингу ведмедя бурого (*Ursus arctos*) у національному парку Синьогора

Іванна Фуфалько

Національний природний парк «Синьогора» (Гута, Україна)
Email: jim85@ukr.net; orcid: 0009-0001-6645-1862

FUFALKO, I. Results of brown bear (*Ursus arctos*) monitoring in the Synohora National Park. — The results of recent monitoring of the brown bear (*Ursus arctos*) population in the territory of the Synohora National Park (Ivano-Frankivsk Oblast, Ukraine) are presented. The spatial and temporal patterns of bear activity are analysed with key habitats and seasonal dynamics identified. Particular attention is given to changes in winter behaviour, which are likely associated with climate shifts, in particular warming trends and unstable snow cover. Several cases of human–bear conflicts were recorded, including damage to apiaries. Photographic documentation of such incidents is provided, along with examples of management measures implemented to prevent future occurrences. The findings contribute to the development of effective conservation strategies for the species within protected natural areas.

Вступ

Національний природний парк «Синьогора», створений у 2009 р. та розташований у межах гірського масиву Горгани, є важливою природоохоронною територією Українських Карпат. Його площа становить 10 866 га, а повноцінне функціонування установи розпочалося у 2021 р. після зміни статусу території. Висотний діапазон становить від 650 до 1836 м, що зумовлює значне різноманіття природних умов, ландшафтів та біоценозів. У межах парку збереглися букові, ялицево-смерекові та змішані ліси, а також рідкісні види флори і фауни [Заморока 2021].

Ще за часів функціонування Державної організації резиденції «Синьогора», яка передувала створенню Парку, на цій території діяв відділ мисливського господарства, що вів систематичний облік фауни. Завдяки мозаїчності ландшафтів, лісовому покриву та обмеженій господарській діяльності, парк створює сприятливі умови для збереження рідкісних видів фауни, зокрема бурого ведмедя (*Ursus arctos*) — найбільшого наземного хижака України [Фуфалько 2022].

Мета роботи — проаналізувати чисельність, сезонну активність та екологічні потреби бурого ведмедя на території НПП «Синьогора», визначити загрози та окреслити напрями збереження виду.

Матеріал і методи

Моніторинг чисельності ведмеда бурого проводили на основі польових обстежень, обліку слідів життєдіяльності, візуальних спостережень працівників Парку та місцевих мешканців, фіксацій із фотопасток, з використанням програмного забезпечення SMART для картування місць перебування виду, а також на основі багаторічних даних, які є основою для моніторингу.

Результати

Починаючи з 2001 р., чисельність ведмеда бурого на території Парку постійно збільшується [Фуфалько 2023]. Така динаміка зумовлена низкою чинників, зокрема: заборонаю полювання, обмеженням лісозаготівель у ключових біотопах, зниженням рівня антропогенного навантаження, наявністю достатньої кормової бази та ефективною природоохоронною діяльністю.

Разом із тим, зберігається загроза зворотної тенденції — зменшення чисельності виду та трансформації його статусу в межах парку до міграційного. Одним із критичних чинників такого ризику є втрата кормових територій, зокрема відкритих зрубів, площа яких на сьогодні становить близько 101 га. Ці ділянки відіграють ключову роль у забезпеченні ведмеда висококалорійною рослинною їжею у різні сезони року, яка становить основу його раціону: навесні — 57,6 %, влітку — 73 %, восени — 65,7 % [Слободян 2008].

Однак природна динаміка лісових екосистем призводить до поступового заростання зрубів деревною рослинністю, що зменшує їхню цінність як кормових біотопів. Це, у свою чергу, призводить до скорочення площ, придатних для сезонного харчування та зниження загальної якості середовища існування. Така ситуація може викликати зміни у просторовій поведінці ведмеда, зокрема — зменшення чисельності у межах парку або перехід до використання території переважно з міграційною метою.

У зв'язку із цим надзвичайно важливим завданням для ефективного управління природоохоронною територією є збереження оптимального балансу між відкритими та залісненими біотопами, що сприятиме підтриманню стабільної популяції виду [Munro *et al.* 2006].

За допомогою програми SMART (рис. 1) було створено карту поширення ведмеда бурого в межах Парку, зафіксовано місця перебування, у тому числі в заповідній зоні. Найвища точка фіксації — 1600 м, найнижча — 690 м. Варто зазначити, що кількість місць перебування перевищує число фотофіксацій, що пояснюємо обмеженим охопленням території фотопастками.

Найбільша активність ведмеда зафіксована на фотопастках у денний та ранковий час: вдень — 47,6 % (10 фото), вранці — 28,6 % (6 фото), увечері — 9,5 % (2 фото), вночі — 14,3 % (3 фото). Це свідчить про переважну денну активність, що є типовою для тварин, які перебувають у відносно спокійному середовищі, без надмірного впливу з боку людини.

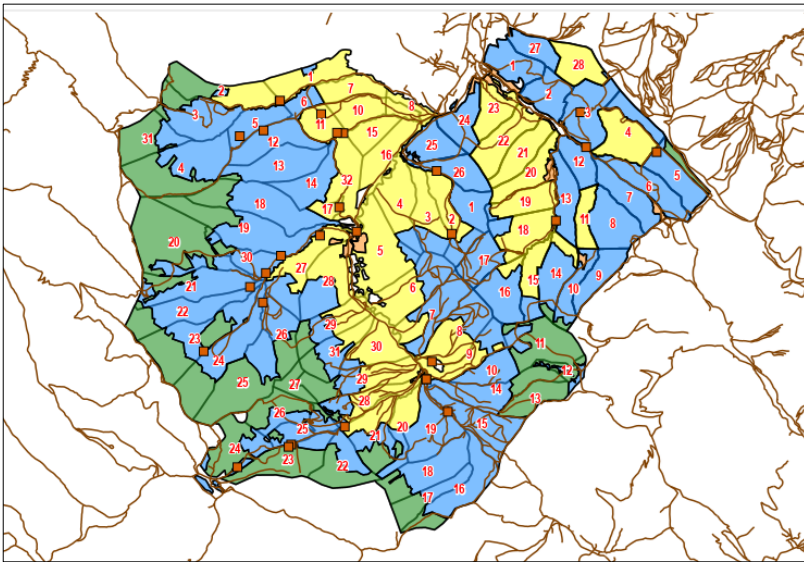

Рис. 1. Карта фіксації місць перебування *Ursus arctos* на території НПП «Синьогора» за допомогою програми SMART. Позначення: зелений колір — заповідна зона; блакитний колір — зона регульованої рекреації, жовтий колір — господарська зона; бежевий колір — зона стаціонарної рекреації; коричневі квадрати — місця фіксації ведмедя за допомогою фотопасток.

Сезонна динаміка активності демонструє найвищу кількість фотофіксацій у травні–липні, що збігається з періодом інтенсивного пошуку корму після зимової сплячки та активністю під час гону.

Більшість випадків фіксації бурого ведмедя на території Парку припадає на типові для Українських Карпат лісові екосистеми, що забезпечують йому необхідні умови для проживання, живлення та укриття. Найчастіше тварину спостерігали у вологих букових лісах, де завдяки густому полог, розвиненому підліску та багатому трав'яному ярусу створюється сприятливе середовище для пошуку корму, особливо в теплу пору року. Смерекові та ялицеві ліси, які займають значну частину гірських схилів, також є важливими оселищами для ведмедя, забезпечуючи йому простір для пересування, спокій та укриття впродовж усього року.

Окрім того, поодинокі фіксації здійснено на лісових луках та зрубках — відкритих просторах серед масивів лісу, які зберігають високу продуктивність і рясніють трав'янистими рослинами, ягодами, дрібною фауною. Такі ділянки особливо важливі у весняний і літній періоди, коли рослинні корми відіграють провідну роль у раціоні ведмедя [Дикий & Шквиря 2015].

Особливу наукову цінність становить спостереження за сезонною активністю ведмедя бурого (*Ursus arctos*) у межах НПП «Синьогора» в зимовий

період. Починаючи з 2022 р., фотопастки щозими реєструють присутність ведмедів на висотах від 850 до 1400 м у період, який традиційно вважається часом зимової сплячки [Шпарик *et al.* 2023]. Наприклад, на фото, зафіксованому 31 грудня 2023 р., тварина перебуває в активному стані в умовах стиглого хвойного лісу (рис. 2).

Ці спостереження можуть свідчити про зміни у фенології виду, зокрема скорочення або порушення періоду сплячки. Ймовірною причиною таких змін є вплив глобальних кліматичних трансформацій — зростання середньорічної температури, теплі зими, нестабільність снігового покриву та дефіцит тривалих морозних періодів. Такі прояви заслуговують на подальше дослідження з огляду на їхній потенційний вплив на фізіологічний стан тварин та структуру популяцій у екосистемах парку.

Прояви конфліктної поведінки *Ursus arctos*

У межах території Національного природного парку «Синьогора» періодично фіксують конфліктні ситуації за участю ведмеда бурого, зокрема випадки пошкодження пасік (рис. 3). Одним із характерних проявів таких інцидентів є перевернуті та зруйновані вулики, що свідчить про спроби тварини дістатися до меду. Подібні випадки ілюструють типовий конфлікт між дикою фауною та господарською діяльністю людини.

Рис. 2. Ведмідь бурий в активному стані 31.12.2023, фотопастка, НПП «Синьогора».

Рис. 3. Наслідки пошкодження пасіки ведмедем на території НПП «Синьогора». Фото Б. Бойчука, 16.05.2025.

Навесні 2025 р. зафіксовано черговий випадок проникнення ведмедя на пасіку, причому на відміну від попередніх поодиноких інцидентів минулих років, цього разу активність тварини була особливо інтенсивною. Хижак цілеспрямовано розбирав вулики, завдаючи значної шкоди пасічному господарству. Тварину вдалося помітити безпосередньо, причому в денний час.

У зв'язку з цим адміністрація парку оперативно вжила заходів із запобігання подібним ситуаціям у майбутньому — навколо пасіки було встановлено електропастуха. Цей ефективний та гуманний засіб дозволяє стримувати наближення диких тварин без завдання їм шкоди, водночас зберігаючи майно та забезпечуючи мирне співіснування людини і природи.

Висновки

Результати багаторічного моніторингу підтверджують стабільний стан популяції ведмедя бурого (*Ursus arctos*) на території НПП «Синьогора», що зумовлено цілісністю природних екосистем, ефективною охороною ключових біотопів та вжитих природоохоронних заходів.

Фіксація активності ведмедів у зимовий період, ймовірно, є ознакою адаптації виду до змінених екологічних умов, пов'язаних із глобальними кліматичними процесами.

Поєднання локальних викликів, таких як зростаюче рекреаційне навантаження, заростання кормових біотопів і потенційні конфлікти з господарською діяльністю, вимагає постійного наукового моніторингу, впровадження адаптивного управління та інтеграції природоохоронних заходів у стратегії сталого природокористування.

Подяка

Висловлюємо щиру подяку Франкфуртському зоологічному товариству за надані фотопастки, а також за проведення навчання та сприяння впровадженню програми SMART на території НПП «Синьогора». Особлива подяка начальнику Дуплянського природо-охоронного відділення Бойчуку Б. Я. за надане відео з фактом руйнації пасіки на території парку, фрагменти якого використано для ілюстрації пошкоджень, спричинених бурим ведмедем.

Література

- Дикий, І. В., М. Г. Шквиря (ред.). 2015. *Ведмідь бурий (Ursus arctos): проблеми збереження та дослідження популяції в Україні*. ТОВ СІК ГРУП Україна, Київ, 1–135.
- Слободян, О. О. 2008. Харчування та добування їжі. В кн.: Слободян, О. О. *Короткий нарис історії вивчення бурого ведмедя в Українських Карпатах*. Друкарня ДКД, Івано-Франківськ, 54–65.
- Заморока, А. М. (ред.). 2021. *Проект організації території національного природного парку «Синьогора», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів. Том 1. ГО «Екологія»*, Івано-Франківськ, 1–177.
- Фуфалько, І. 2022. Різноманіття хребетних тварин в Національному природному парку «Синьогора». В кн.: *Scientific Paradigm in the Context of Technologies and Society Development (Proceed-*

- ings of the 4th International Conference). Geneva, 338–343. (Series: Scientific Collection ‘Inter-Conf’; Vol. 136) [Ukrainian] [URL](#)
- Фуфалько, І. 2023. Структура популяції ведмеда бурого (*Ursus arctos*) в НПП «Синьогора». В кн.: *Досвід організації та функціонування об’єктів природно-заповідного фонду Волино-Поділля*. Кременець, 237–241.
- Шпарик, Ю. С., І. М. Фуфалько, І. І. Сенчак. 2023. Оселищний та часовий аналіз результатів зимового моніторингу фауни НПП «Синьогора» фотопастками. В кн.: *Регіональні аспекти флористичних та фауністичних досліджень*. ДрукАрт, Чернівці, 68–70.
- Munro, R. H. M., S. E. Nielsen, M. H. Price, [et al.]. 2006. Seasonal and diel patterns of grizzly bear diet and activity in west-central Alberta. *Journal of Mammalogy*, **87** (6): 1112–1121. [CrossRef](#)

Резюме

Фуфалько, І. Результати моніторингу бурого ведмеда (*Ursus arctos*) у національному парку Синьогора. — У статті висвітлено результати моніторингу популяції ведмеда бурого (*Ursus arctos*) на території Національного природного парку «Синьогора» (Івано-Франківська обл.) упродовж останніх років. Проаналізовано просторово-часовий розподіл фіксацій виду, окреслено основні біотопи перебування та сезонну активність. Особливу увагу приділено змінам у зимовій поведінці ведмедів, що, ймовірно, пов’язані з кліматичними зрушеннями, зокрема потеплінням і нестабільністю снігового покриву. Зафіксовано низку конфліктних ситуацій між ведмедем і людиною, зокрема пошкодження пасік. Наведено фотофіксацію таких випадків та приклади управлінських рішень, спрямованих на запобігання подібним інцидентам. Отримані дані є важливими для розроблення ефективних заходів охорони виду в умовах природоохоронної території.